

Kuusalu Keskkool

Mart Muru

XII b klass

Võrdsed võimalused erivajadustega õpilastele ja kaasav kool
Kuusalu Keskkooli näitel
Uurimustöö ühiskonnaõpetuse õppeainest

Juhendaja: Eda Muru, MA

Kuusalu 2009

EESSÕNA

Valisin gümnaasiumi lõpetamisel koolieksamiks Ühiskonnaõpetuse aine. Ma soovisin seda teostada uurimusena, et panna ennast proovile küllaltki keerulise ülesande lahendamisel ning olla kasulik kodukoolile, kus olen õppinud esimesest klassist alates.

Hariduslike erivajadustega õpilastega tegelemise teema valisin oma ajaloo- ja ühiskonnaõpetuse õpetaja Malle Paljaku soovitusel: Kuusalu Keskkoolis on tegeletud juba aastaid õpilaste erivajaduste märkamise ja tegelemisega.

Täna Kuusalu Keskkooli õppealajuhatajat Aili Kontust ning direktorit Vello Satsi innustamise ja igakülgse toetuse ja abi eest uurimustöö koostamisel.

Täna Kuusalu Keskkooli sekretäri Heli Perga abi eest!

Täna oma uurimustöö juhendajat, kes pikka aega on teinud sotsiaaltööd puuetega inimestega ning on mulle emana olnud eeskujuks erivajadustega inimeste märkamisel ja võimalikul toetamisel. Kui olin alles laps, võttis ta mind kaasa mitmete puuetega inimeste, sealhulgas invaspordiüritustele. Olen mõistnud, et kõik inimesed on võrdsed, kuid kõigil pole kahjuks veel võrdseid võimalusi, et oma potentsiaali kasutada ja ennast arendada.

Olen rõõmus, et minu uurimustöö teema haalus klassivend Ingmar Pärksoni uurimustööga ning me saime koos tegutseda ja otsida uurimustöödeks vajalikku kirjandust. Andsime teineteisele isegi soovitusi.

Täna südamest uurimustöös konsultandina osalenud Kuusalu Keskkooli endist õpilast Kairi Rohtmetsa!

SISUKORD

EESSÕNA	2
SISUKORD	3
SISSEJUHATUS	4
1. RAHVUSVAHELISED DOKUMENDID JA VÕRDSED VÕIMALUSED	6
1.1. Inimõigused.....	6
1.1.1. Lapse õigused	7
1.2. Võrdsed võimalused hariduses.....	7
1.2.1. Puuetega inimeste integreerimine ühiskonda	8
2. LASTEKAITSET JA HARIDUST REGULEERIVAD ÕIGUSAKTID EESTI VABARIIGIS	9
2.1. Eesti Vabariigi Põhiseadus ja võrdsed võimalused hariduses	9
2.2. Lastekaitse	9
2.3. Eesti Vabariigi haridusseadus ja võrdsed võimalused	10
2. 4. Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus	12
3. ERIVAJADUSTEGA ÕPILASTE ÕPETAMISE JA TOETAMISE REGULEERIMINE KUUSALU KESKKOOLIS	16
3.1. Kooli põhimäärus	16
3.2. Kuusalu Keskkooli õppekava.....	16
3.3. Erivajadustega õpilaste märkamine ja abistamine.....	18
3.4. Õppenõukogu	21
3.5. Õpilasesindus	22
3.6. Hoolekogu.....	23
3.7. Kuusalu Keskkooli arengukava.....	23
3.8. Kuusalu Keskkooli sisehindamise läbiviimine	23
ARUTELU	25
KOKKUVÕTE	32
KASUTATUD KIRJANDUS	34

SISSEJUHATUS

Kasvatusteadustes on hakatud kasutama mõistet **kaasav haridus** (*inclusive education*), mis tähendab kõigi laste võimalikku kaasamist kodukoha kooli (Mägi 2001, 31).

Kogumikus „Erivajadustega lapse ja noore toetamise võimalusi hariduse omandamisel“ (2007,19) artiklis „Erivajadusega õpilane ja kaasav haridus“ kirjutab Haridus- ja Teadusministeeriumi nõunik hariduslike erivajaduste alal Kai Kukk, et *ühiskonnas hakkamasaamine on hariduse mõõdupuu ning et tähtis on, et kõik lapsed saaksid hea hariduse ja ettevalmistuse eluks.*

Seda, et kõigil inimestel on õigus haridusele, on deklareeritud ÜRO Inimõiguste Ülddeklaratsioonis, Laste Õiguste konventsioonis, samuti UNESCO dokumendis „Haridus kõigile“ ning on kirja pandud erinevatesse arengukavadesse nii Euroopa Liidu kui erinevate riikide tasandil (ibid).

Mitmed Eesti Vabariigi haridusdokumendid sisaldavad kaasava hariduse mõistet, mis tähendab kõigi õpilaste igakülgset kaasamist ja osalemist koolis kõigis tegevustes.

Kas on olemas mingi õige tee või meetod, kuidas saavutada kaasav haridus ?

Kas on olemas mingi õige tee või meetod, kuidas saavutada kaasav kool?

Käesoleva **uurimustöö eesmärk** on välja selgitada, mis reguleerib hariduslike erivajadustega õpilaste õppetööd ning milline on kaasav kool Kuusalu Keskkooli näitel.

Eesmärgile jõudmiseks on vaja täita järgmised **ülesanded**:

- uurida ning kirjeldada, mis reguleerib erivajadustega õpilastele antavat haridust üldhariduskoolis rahvusvaheliselt, riiklikult ja Kuusalu Keskkooli siseselt. Ülesande täitmiseks tutvuda ja lugeda läbi vastavad seadused ja määrused, koolidokumendid, tutvuda Kuusalu Keskkoolis 2008. aastal teostatud riikliku järelvalve õiendiga;
- arutleda kaasava kooli tugevuste, võimalike probleemide, ohtude ja arengute üle.

Käesolevas töös on kasutatud järgmisi **lühendeid**:

IÕK – individuaalne õppekava

PA - parandusõpe

KÕ - koduõpe

ÕE – õpilasesindus

HTM – Haridus- ja Teadusministeerium

Uurimustöös on kasutatud järgmisi **põhimõisteid**:

1. Haridusliku erivajadusega õpilased

Haridusliku erivajaduse all mõistetakse vajadust teha muudatusi või kohandusi kooli õppekavas, rühma töökavas või õpikeskkonnas (õppevorm, õpperuumid, õppevahendid, meetodid, suhtluskeel, spetsiaalse ettevalmistusega pedagoogid, vajadusel tugipersonal). Nii tagatakse kõigile võimalus maksimaalseks osalemiseks õppeprotsessis ja individuaalseks arenguks. Haridusliku erivajadusega õpilased võivad olla nii puudega, õpiraskustega, aga ka andekad või mingitel muudel põhjustel õpikeskkonna kohendamist vajavad lapsed ja noored (Kukk 2008)

2. Tugisüsteemid ja –teenused

Erivajadusega õppijate efektiivseks kaasamiseks rakendatakse vajalikke tugisüsteeme ja -teenuseid (nt e-õpe, abiõpetaja kaasamine auditoorses töös, sotsiaalpedagoogiline tugiteenus, eripedagoogiline õpiabiteenus, psühholoogiline nõustamine, logopeedi teenus, viipekeele kasutamine õppetöös jne) (ibd)

1. RAHVUSVAHELISED DOKUMENDID JA VÕRDSED VÕIMALUSED

1.1. Inimõigused

Selleks, et õpiraskustega inimesed võiksid elada elu täis lootust ja võimalusi, peame me kõik õppima tundma inimõigusi. Igaüks peab oma õigusi teadma ja kasutama ning veendumata selles, et teistelgi on samad võimalused (Flinn. M, et al. 2000, 29).

Inimõigused on määratletud Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni (edaspidi ÜRO) inimõiguste ülddeklaratsioonis, ÜRO majanduslike, sotsiaalsete ja kultuurialaste õiguste paktis, ÜRO rahvusvahelises kodaniku- ja poliitiliste õiguste paktis, Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonis jt. rahvusvahelistes inimõiguslepingutes (ibd).

Pidades silmas, et liikmesriigid on kohustatud koostöös ÜRO-ga kaasa aitama inimõiguste ja põhivabaduste üldisele austamisele ja nendest kinnipidamisele; ja pidades silmas, et üldisel arusaamisel nende õiguste ja vajaduste iseloomust on suur tähtsus selle kohustuste täielikuks täitmiseks, kuulutas Peaassamblee välja Inimõiguste ülddeklaratsiooni kui ülesande, mida peavad püüdma täita kõik rahvad ja riigid (1948-2008).

Kõik inimesed sünnivad vabadena ja võrdsetena oma väärikuselt ja õigustelt. Neile on antud mõistus ja südametunnistus ja nende suhtumist üksteisesse peab kandma vendluse vaim (ibd. Artikkel 1).

Kõik inimesed on seaduse ees võrdsed ja neil on ilma igasuguse vahetegemiseta õigus seaduse võrdsele kaitsele. Kõigil inimestel on õigus olla võrdselt kaitstud ükskõik missuguse diskrimineerimise eest (ibd. Artikkel 7).

Inimväärikus on puutumatu. Seda tuleb austada ja kaitsta (Euroopa Liidu Põhiõiguste Harta (2007/C 303/01 Artikkel 1). Keelatud on igasugune diskrimineerimine, sealhulgas diskrimineerimine soo, rassi, nahavärvuse, etnilise või sotsiaalse päritolu, geneetiliste omaduste, keele, usutunnistuse või veendumuste, poliitiliste või muude arvamuste,

rahvusvähemusse kuulumise, varalise seisundi, sünnipära, puuete, vanuse või seksuaalse sättumuse tõttu.

1.1.1. Lapse õigused

Kõikides lastega seotud toimingutes, mida teevad avalik-õiguslikud asutused või eraõiguslikud institutsioonid, tuleb esikohale seada lapse huvid (ibid. Artikkel 24).

Rahvusvaheline lastekaitsealane õigus tugineb ÜRO Peaassamblee poolt 20. novembril 1989. aastal vastu võetud Lapse Õiguste Konventsioonile (1989). Lapse Õiguste Konventsioon on täitmiseks igale sellega ühinenud riigile. Kõik konventsiooniga liitunud riigid, sh Eesti on kohustatud esitama ÜRO-le aruanded nende poolt tarvitusele võetud abinõudest konventsiooni elluviimisel.

Lapse Õiguste Konventsiooni järgi on laps alla 18-aastane isik, kes oma loomuliku füüsilise ja vaimse ebaküpsuse tõttu vajab erilist ühiskonnapoolset kaitset ja hoolt (ibid).

1.2. Võrdsed võimalused hariduses

Õigus haridusele sisaldub paljudes inimõigusi käsitlevates põhidokumentides.

ÜRO Inimõiguste ülddeklaratsiooni (1965). Artikkel 26. väljendab selgelt, et igal inimesel on õigus haridusele. Haridus peab konventsiooni kohaselt olema tasuta vähemalt alg- ja üldhariduse osas. Algharidus peab olema kohustuslik. Haridus peab olema suunatud inimisiksuse täielikule arendamisele ja inimõigustest ning põhivabadustest lugupidamise suurendamisele. Haridus peab kaasa aitama vastastikusele mõistmisele, sallivusele ja sõprusele.

Euroopa Inimõiguste konventsiooni (1989) artikkel 28. tunnustab „lapse õigust haridusele“. Konventsioonikohaselt on vanematel eesõigus oma laste hariduse valikul (ibid).

Euroopa Liidu Põhiõiguste Harta (2007/C 303/01) Artikkel 14 sätestab, et igal on õigus haridusele. See õigus kätkeb võimalust saada tasuta kohustuslikku haridust ning vabadust asutada demokraatia põhimõtetest lähtudes haridusasutusi ja vanemate õigust tagada lastele oma usuliste, filosoofiliste ja pedagoogiliste veendumuste kohane haridus ja õpetamine austatakse nimetatud vabaduse ja õiguse kasutamist reguleerivate siseriiklike õigusaktide kohaselt.

1.2.1. Puuetega inimeste integreerimine ühiskonda

Euroopa Liidu Põhiõiguste Harta (2007/C 303/01) Artikkel 26. tunnustab ja austab puuetega inimeste õigust saada kasu meetmetest, mille eesmärk on tagada nende iseseisvus, sotsiaalne ja tööalane integratsioon ning osalemine.

ÜRO puuetega inimeste võrdsete võimaluste loomise standardreeglite (1995) reegel 6. sätestab: „Riik peab tunnustama puuetega laste, noorte ja täiskasvanute võrdsete võimaluste põhimõtet alus-, põhi-, gümnaasiumi- ja kõrghariduse omandamiseks integreeritud haridusasutustes. Riik peaks tagama, et puuetega isikute haridus oleks haridussüsteemi lahutamatu osa“.

2. LASTEKAITSET JA HARIDUST REGULEERIVAD ÕIGUSAKTID EESTI VABARIIGIS

2.1. Eesti Vabariigi Põhiseadus ja võrdsed võimalused hariduses

Eesti Vabariigi Põhiseaduse (RT 1992, 26, 349) paragrahv 12 ja 28 sätestavad, et kõik on seaduse ees võrdsed. Kedagi ei tohi diskrimineerida rahvuse, rassi, nahavärvuse, soo, keele, päritolu, usutunnistuse, poliitiliste või muude veendumuste, samuti varalise ja sotsiaalse seisundi või muude asjaolude tõttu; igäühel on õigus tervise kaitsele ning lasterikkad pered ja puuetega inimesed on riigi ja kohalike omavalitsuste erilise hoole all.

Põhiseaduse järgi on igäühel õigus haridusele. Õppimine on kooliealistel lastel seadusega määratud ulatuses kohustuslik ning riigi ja kohalike omavalitsuste üldhariduskoolides õppemaksuta. Et teha haridus kättesaadavaks, peavad riik ja kohalikud omavalitsused ülal vajalikul arvul õppeasutusi. Seaduse alusel võib avada ja pidada ka muid õppeasutusi, sealhulgas erakoole (ibd).

Põhiseaduse kohaselt (paragrahv 154) otsustavad ja korraldavad kõiki kohaliku elu küsimusi kohalikud omavalitsused, kes tegutsevad seaduste alusel iseseisvalt. Laste hariduse valikul on otsustav sõna vanematel, kuid hariduse andmine on riigi järeelvalve all (paragrahv 37).

2.2. Lastekaitse

Eesti esimene lastekaitse seadus (RT 1992, 28, 370) jõustus 1. jaanuaril 1993. aastal. Seaduses lähtutakse ÜRO Lapse Õiguste Konventsiooni põhimõtetest. Suunaks on võetud lapse õiguste kaitse lapse kui isiksuse väärtustamise kaudu.

Lisaks lastekaitse seadusele reguleerivad lapse õigusi:

- EV Põhiseadus (RT 1992, 26, 349; RT I 2007, 33, 210)
- Perekonnaseadus (RT I 1994,75, 1326; RT I 2006, 14, 111)
- EV Haridusseadus (RT I 1992, 12 192; RT I 2008, 34, 208)

- Koolieelse lasteasutuse seadus (RT I 1999, 27, 387; RT I 2008, 13, 86; 18, 125)
- Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus (RT I 1993, 63, 892; RT I 2008, 1, 2)
- Kutseõppeasutuse seadus (RT I 1998, 64/65, 1007; RT I 2008, 1, 2; 34, 208)
- Huvikooli seadus (RT I 2007, 4, 19; RT I 2008, 18, 124)
- Alaealise mõjutusvahendite seadus (RT I 1998, 17, 264; RT I 2006, 55, 405)

2.3. Eesti Vabariigi haridusseadus ja võrdsed võimalused

Eesti Vabariigi haridusseaduse (RT 1992, 12, 192) kohaselt on haridus õppeprogrammidega ettenähtud teadmiste, oskuste, vilumuste, väärtuste ja käitumisnormide süsteem, mida ühiskond tunnustab ning mille omandatust ta kontrollib.

Hariduse põhialustes lähtutakse üldinimlike ja rahvuslike väärtuste, isiksuse, usu- ja südametunnistuse vabaduse tunnustamisest. Hariduse eesmärk on: soodsate tingimuste loomine isiksuse, perekonna, eesti rahvuse, samuti rahvusvähemuste ja Eesti ühiskonna majandus-, poliitilise ning kultuurielu ja loodushoiu arenguks maailma majanduse ja kultuuri kontekstis; seadusi austavate ja järgivate inimeste kujundamine; igapäevaste eelduste loomine pidevõppeks (ibd).

Eesti Vabariigi haridusseaduse ülesanne on õiguslikult tagada haridussüsteemi kujunemine, toimimine ning areng (ibd).

Igale haridustasemele kehtestatakse seaduses nõuded, mida nimetatakse riigi haridusstandardiks. Riigi haridusstandardid esitatakse riiklikes õppekavades. Õppekavad sisaldavad hariduse sisu määravaid kohustuslikke õppeprogramme, õppetööks ettenähtud ajakulu, kohustuslikke teadmiste, oskuste, vilumuste ja käitumisnormide kirjeldusi (ibd).

Haridussüsteem koosneb kahest alasüsteemist:

- 1) haridusest, mis on kujundatud hariduse ülesannete ja tasemete alusel;
- 2) haridusasutustest kui hariduse eesmärke elluviivatest organisatsioonidest (ibd).

Haridusseaduses on kirjas, et kohalikud omavalitsused muuhulgas:

- kavandavad oma halduspiirkonna hariduse arengu programme ja viivad neid ellu;
- tagavad oma halduspiirkonna munitsipaalharidusasutuste majandusliku teenindamise ja finantseerimise;
- prognoosivad vajadust pedagoogide järele, abistavad haridusasutusi töötajate leidmisel;
- korraldavad laste õiguste kaitset õigusaktidega sätestatud tingimustel ja korras;
- peavad koolikohustuslike laste arvestust ja tagavad koolikohustuse täitmise kontrolli, annavad lastele koolikohustuse täitmiseks ainelist ja muud abi, korraldavad sõidu haridusasutusse ja tagasi, tagavad meditsiiniabi ning toitlustamise õppetöö ajal;
- korraldavad haridusasutuste metoodilist teenindamist, annavad haridusasutuste juhtidele ja pedagoogidele nõu koolikorralduslikes küsimustes;
- peavad puuetega inimeste arvestust ning korraldavad nende õpetamist (ibd. paragrahv 7).

Keha-, kõne-, meele- ja vaimupuuetega ning eriabi vajavatele inimestele tagab kohalik omavalitsus võimaluse õppida elukohajärgses koolis. Vastavate tingimuste puudumisel tagavad riik ja kohalik omavalitsus õigusaktides ettenähtud korras ja tingimustel neile õppimisvõimalused selleks loodud õppeasutustes (ibd. paragrahv 10).

Kasvatuse eritingimusi vajavatele lastele tagavad riik ja kohalik omavalitsus võimaluse õppida selleks loodud õppeasutustes, kindlustades nende täieliku ülalpidamise õigusaktides ettenähtud korras ja tingimustel (ibd).

Õppe- ja kasvatusasutuse tüüp või õppevorm määratakse või soovitatakse erivajadustega inimestele meditsiiniliste, psühholoogiliste ja pedagoogiliste uuringute põhjal (RT 1992, 12, 192).

Seadus järgi on koolikohustuslik laps, kes jooksva aasta 1. oktoobriks saab seitsmeaastaseks ning õpilane on koolikohustuslik põhihariduse omandamiseni või 17-aastaseks saamiseni. Koolikohustust võib Haridus- ja Teadusministeeriumi poolt ettenähtud korras täita ka koduõppe vormis. Seaduse järgi õpilaste õigused ja kohustused kehtestatakse vastavates õigusaktides ning haridusasutuste põhikirjas (ibd).

2. 4. Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus

Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus (RT I 1993, 63, 892) sätestab, et põhikooli ja gümnaasiumi riikliku õppekava kehtestab Vabariigi Valitsus määrusega. Põhikooli lihtsustatud riikliku õppekava (abiõppe õppekava) ja toimetuleku riikliku õppekava kehtestab haridus- ja teadusminister määrusega. Riiklik õppekava koosneb üldosast, ainekavadest ja läbivatest teemadest. Ainekavades esitatakse õppe-eesmärgid, õppetegevus, õppesisu ja nõutavad õpitulemused (ainepädevus) kooliastmeti.

Riikliku õppekava (RT I 2002, 20, 116) õppe- ja kasvatusesmärgiks on inimese areng selle terviklikkuses ning inimese enesemääratlus ja vastutus oma elukäigu kujundamise eest muutuv maailmas. Üldhariduslik õpe peab toetama kodanikuühiskonna arengut.

Riikliku ja kooliõppekava koostamisel lähtutakse järgmistest põhimõtetest:

- luuakse tingimused kõigi õpilaste ja iga õpilase arengu toetamiseks ning kaasatakse õpilane ja lapsevanem (eestkostja, hooldaja), õpilase õpiteed puudutavate küsimuste arutamisse ja selle üle otsustamisse;
- kehtestatakse üldised nõuded kõigile õpilastele, õpetust varieeritakse õpilaste erinevatest võimetest ja haridusvajadustest lähtuvalt;
- tähtsustatakse õpilase õpihuvi hoidmine ja toetamine;
- õppekava on avatud pidevaks edasiarendamiseks ja korrigeerimiseks vastavalt muutustele ühiskonnas ja teadustes (ibd).

Vastava riikliku õppekava alusel koostab kool oma õppekava, mille kinnitab kooli direktor käskkirjaga (ibd).

Vajadusel moodustab valla- või linnavalitsus koolis eraldi klasse põhiharidust omandavatele kasvatusraskustega õpilastele alates teisest kooliastmest. Põiharidust omandavate kasvatusraskustega õpilaste klassi moodustamise tingimused ja korra kehtestab haridus- ja teadusminister määrusega (RT I 1993, 63, 892).

Kooli direktor võib valla- või linnavalitsuse nõusolekul moodustada vastavalt vajadusele koolis ettevalmistusrühmi koolieelikutele alushariduse omandamise võimaldamiseks, pikapäevarühmi ja parandusõpperühmi (RT I 1993, 63, 892).

Parandusõpperühm on õpiraskustega õpilastele väljaspool õppetunde õpiabi osutamiseks moodustatud rühm (ibid).

Parandusõppe eesmärk on toetada põhikooli 1.–9. klassi õpilase arengut tulenevalt tema hariduslikest erivajadustest ja võimaldada tal saavutada põhikooli ja gümnaasiumi riikliku õppekava nõuetele vastavaid õpitulemusi. Parandusõppe tunnid on ette nähtud põhikooli ja gümnaasiumi riikliku õppekava järgi õppivatele spetsiifiliste õpivilumuste hälvetega, mootorika ning segatüüpi arenguhälvetega, nägemis- või kuulmishälvetega õpilastele (ibid).

Parandusõppe tunnid on ette nähtud ka neile 1. ja 2. klassi õpilastele, kes vaatamata klassi- ja aineõpetajate abile ja nõustamisele ei suuda täita õppekava nõudeid või vajavad õpioskuste ja -harjumuste kujundamiseks toetavat õppekorraldust (ibid).

Kooli juures võivad tegutseda pikapäevarühmad, ringid, stuudiod jm klassivälise tegevuse vormid. Vajaduse korral moodustab kooli pidaja kooli juurde õpilaskodu. Õpilaskodu on kooli struktuuriüksus, kus tagatakse õpilasele tema individuaalsetele vajadustele ja huvidele vastavad õppimis-, elamis- ja kasvatustingimused. Õpilaskodu töökorralduse alused kehtestab haridus- ja teadusminister määrusega. (ibd).

Kool on kohustatud tagama õppimisvõimalused igale kooli teeninduspiirkonnas elavale koolikohustuslikule lapsele. Vanematele on koolikohustusliku lapse jaoks kooli valik vaba, kui soovitud koolis on vabu kohti (ibid).

Koolikohustust võib täita ka kodus õppides. Koduõppe korra kehtestab haridus- ja teadusminister määrusega (ibid).

Haridus- ja teadusministri kehtestatud tingimustel võimaldab valla- või linnavalitsus erivajadustega õpilastel õppida elukohajärgses koolis. Vastavate tingimuste puudumisel on puuetega või eriabi vajaval lapsel õigus õppida lähimas tingimustele vastavas koolis (ibid).

Kasvatuse eritingimusi vajav õpilane õpib ja täidab koolikohustust käesoleva seaduse kohaselt vastavas koolis (RT I 1993, 63, 892).

Võimetekohane õppekava või kool soovitatakse erivajadustega õpilastele meditsiiniliste, psühholoogiliste ja pedagoogiliste uuringute põhjal nõustamiskomisjoni otsusega. Erivajadustega õpilaste nõustamiskomisjoni suunamise tingimused ja korra kehtestab haridus- ja teadusminister määrusega (ibd).

Nõustamiskomisjon:

- määrab erivajadustega õpilasele võimetekohane õppekava või õppevormi;
- suunab erivajadustega õpilane õpilase või piiratud teovõimega õpilase puhul vanema nõusolekul sanatoorsesse kooli, erivajadustega õpilaste kooli või klassi;
- otsustab vanema taotlusel koolikohustuse edasilükkamine (ibd).

Haridus- ja Teadusministeerium või valla- või linnavalitsus moodustab vajadusel riigi- või munitsipaalkoolis järgmised klassid:

- keha-, kõne-, meelepuuete ja psüühikahäiretega laste klassi;
- tasandusklassi õpiraskustega laste õpetamiseks;
- abiklassi kerge vaimupuudega laste õpetamiseks;
- toimetulekuklassi mõõduka vaimupuudega laste õpetamiseks;
- hooldusklassi raske ja sügava vaimupuudega laste õpetamiseks.

Kooli järjepideva arengu tagamiseks koostab kool koostöös hoolekogu või nõukogu ja õppenõukoguga kooli arengukava (ibd).

Vastavalt Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse muutmise seadusele (RT I 2006, 32, 246). viiakse koolis läbi sisehindamist. Arengukava tegevuskava koostamisel arvestatakse sisehindamise aruandes väljatoodud kooli tegevuse tugevuste ja parendusvaldkondadega. Seaduse järgi on sisehindamine pidev protsess, mille eesmärk on tagada õpilaste arengut toetavad tingimused ja kooli järjepidev areng, selgitades välja kooli tegevuse tugevused ning parendusvaldkonnad, millest lähtuvalt koostatakse arengukava tegevuskava. Nimetatud eesmärgist lähtuvalt analüüsitakse kooli sisehindamisel õppe- ja kasvatustegevust ja juhtimist ning hinnatakse nende tulemuslikkust.

Kool koostab sisehindamise aruande vähemalt üks kord kolme õppeaasta jooksul. Aruandes tuuakse välja kooli tegevuse tugevused ja parendusvaldkonnad. Sisehindamise aruanne kooskõlastatakse kooli hoolekoguga/nõukoguga ja kooli pidajaga ning aruande kinnitab kooli direktor (RT I 2006, 32, 246).

Kooli nõustatakse sisehindamise küsimustes. Nõustamise eesmärk on anda koolile soovitusi kooli sisehindamise kohta. Kooli nõustamise tingimused ja korra sisehindamise küsimustes kehtestab haridus- ja teadusminister määrusega (ibd).

3. ERIVAJADUSTEGA ÕPILASTE ÕPETAMISE JA TOETAMISE REGULEERIMINE KUUSALU KESKKOOLIS

3.1. Kooli põhimäärus

Kuusalu Keskkool on Kuusalu valla munitsipaalkool, mis juhindub oma töös haridusseadustest, põhikooli- ja gümnaasiumiseadustest, kooli põhimäärusest, valla arengukavast jt. õigusaktidest (Kooli põhimäärus 2001).

Õpilaste, õpetajate, koolitöötajate õigused ja kohustused on Põhimääruse järgi sisekorra eeskirjades, töölepingutes, ametijuhendites lähtuvalt põhikooli- ja gümnaasiumiseadusest, haridusministeeriumi määrustest, tööseadust ja töösuhteid reguleerivate muudest õigusaktidest (ibd).

Kooli tulemusliku töö- ja kodukorra, õppe- ja kasvatustegevuse, samuti finants- ja majandustegevuse juhtimise eest vastutab kooli direktor tuginedes hoolekogule, lastevanemate nõukogule, õppenõukogule (ibd).

Põhimääruse järgi Vallavalitsuse nõusolekul võib direktor avada huvialaringe, pikapäevarühmi, internaadi, ettevalmistus- ja tugiõpperühmi, eriklasse puuetega laste tarbeks (ibd).

Kool saab rahalised vahendid riigi-, kohalikust eelarvest, laekumistest, annetustest, õppekavavälisest tegevusest saadud tuludest. Riiklikku järelevalvet kooli õppe- ja kasvatustegevuse üle teostavad Haridusministeeriumi ametnikud ja maavanem (ibd).

3.2. Kuusalu Keskkooli õppekava

Kuusalu Keskkooli õppekava (2002) on koostatud Põhikooli ja gümnaasiumi riikliku õppekava alusel ja taotleb kokkuvõtvalt väljendudes õpilastel erinevate üldpädevuste kujunemist:

- õpipädevus – suutlikkus ja teadlikkus valida, seirata ja hinnata endale tõhusat õpitegevust;
- tegevuspädevus – suutlikkus näha probleeme ja neid lahendada, oma tegevusi kavandada, seada tegevuseesmärke, valida tegevusvahendeid, tegutseda, koostööskused;
- väärtuspädevus – suutlikkus tajuda oma seotust teiste inimestega, kultuuriga, loodusega, hinnata inimsuhteid ja tegevusi üldkehtivate moraalinormide seisukohalt;
- enesemääratluspädevus – suutlikkus mõista ja hinnata iseennast, mõtestada oma tegevusi ja käitumist ühiskonnas, kujundada end isiksusena.

Kooli õppe ja kasvatus üldeesmärk on isiksuse kujunemine, kes muuhulgas:

- suhtub heasoovlikult kaasinimestesse, austab nende vabadust ja väärikust;
- soovib ja oskab teha konstruktiivset koostööd;
- toetab aktiivselt ühiskonna demokraatlikku arengut;
- austab ja järgib seadusi, on teadlik oma kodanikukohustustest ja -vastutusest;
- hoiab loodust, elab ja tegutseb keskkonda ning loodusressursse säästes;
- usaldab ennast, on väärikas ja enesekriitiline;
- tunneb end vastutavana oma elukäigu eest;
- juhindub oma valikutes ja tegudes eetika alusväärtustest: inimelu pühadus, vägivallast hoidumine, vabadus, õiglus, ausus, vastutus;
- väärtustab terveid eluviise, arendab oma vaimu ja keha;
- püüab mõista asjade tähendust, nähtuste põhjusi ja seoseid, on motiveeritud õppima ja oskab õppida;
- tuleb toime muutavas õpi-, elu- ja töökeskkonnas (Kuusalu Keskkooli õppekava 2002).

Kuusalu Keskkoolis õpetatakse õppeaineid süvendatult. Süvendatud õpetamine toimub lisatundide kaudu. Kuusalu Keskkooli õppekava tunnijaotusplaanis on toodud lisaks riikliku õppekava kohustuslikele tundidele lisatunnid. Lisatunnid võimaldavad õpetajal õpitulemuste saavutamiseks vajalike meetodite valiku kaudu pöörata süvendatud tähelepanu üld- ja valdkonnapädevuste saavutamiseks. Valdkonnad jaotuvad õppeainete kaupa (ibid).

3.3. Erivajadustega õpilaste märkamine ja abistamine

Vastavalt Põhikooli- ja gümnaasiumi seadusele (RT I 1993, 63, 892) on Kuusalu Keskkoolis välja töötatud ja kinnitatud Erivajadustega õpilaste märkamise ja abistamise kord (2008).

Ennetavateks tegevusteks saab dokumendi järgi pidada:

- kõikidele õpilastele võimaldatud õpiabi pikapäevarühmas ja/või konsultatsioonitundides;

(Kui õpilane ei suuda vaatamata tunnivälisele abile täita õppekava nõudeid, koostab õpetaja/klassijuhataja õpilasele vaatluskaardi. Õpilase vaatluskaardi täitmisel osalevad klassijuhataja ja aineõpetajad, vajadusel abistavad neid kooli logopeed ja/või psühholoog. Hilisemal kaardi täiustamisel ja analüüsil osaleb ka parandusõppe õpetaja (kui õpilane on määratud parandusõppe rühma) või koduõppe õpetaja (kui õpilane on määratud koduõppele)).

- parandusõpet, kuhu määrab õpilased aineõpetajate ja/või klassijuhataja ettepanekul õppenõukogu;
- kooliseseid uuringuid, mis tehakse lapsega enne parandusõppele määramist;
- uute õpilaste puhul rakendatavat õpilaste jälgimist õppeaasta alguses (ibd).

Abivajav õpilane suunatakse parandusõppe rühma peale ettepanekut õppenõukogule, õppenõukogu sellekohast otsust ja lapsevanema positiivset kinnitust. Parandusõppe algatamisel vanema poolt esitab lapsevanem kirjaliku avalduse direktorile (ibd).

Õpilasega tegelemist parandusõppes reguleerib:

- kirjalik õpileping. Parandusõppele määratud lapse vanem sõlmib kooliga sellekohase kirjaliku õpilepingu (Vorm on välja töötatud.);
- parandusõppe töö dokumenteerimiseks ja lapse arengu jälgimiseks sisse seatud parandusõppe päevik (ibd).

Kui ennetavad tegevused pole tulemust andnud, siis

eriarsti või perearsti konsultatiivse otsuse alusel määratakse õpilane koduõppele, kui koolil puudub võimalus tema puudele/diagnoosile vastavaks tulemuslikuks ja tervist säästvaks õpetamiseks klassitingimustes. Olenevalt diagnoosist võib arsti soovitusel rakendada koduõpet:

- koduõppena;
- koos oskusainete tundidest osavõtuga, sellisel juhul töötab õpilane osa koolipäevast koos eakaaslastega klassis (Erivajadustega õpilaste märkamise ja abistamise kord 2008).

Puudespetsiifilise kooli olemasolu korral nõustab lapsevanemat õppealajuhataja, vajadusel kaasatakse vestlusringi erinevaid spetsialiste. Koolitüübi määramiseks suunatakse õpilane nõustamiskomisjoni (ibd).

Kõneraskuste korrigeerimiseks töötab koolilogopeed, kelle ametikoht on loodud kõnehälvetega laste abistamiseks ning kes teeb pidevat uuringut abivajavate laste väljaselgitamiseks nii lasteaias kui kooli tulevate laste hulgas (Kuusalu Keskkooli logopeedi ametijuhend 2008).

Logopeedilise töö põhieesmärk on toetada eelkõige kirjaliku ja suulise kõne nende külgede arengut, millest otseselt sõltub õpiedukus (lugemine, kirjutamine, väljendusoskus). Toimuvad piiratud mahus individuaaltunnid ja töö kõneravirühmades 1-2 korda nädalas. Kõneravile määratud õpilase kohta avatakse kõnekaart. Õpilase hindamine alused pannakse kirja õpilepinguse (Erivajadustega õpilaste märkamise ja abistamise kord. 2008).

Kui eelpoolnimetatud meetmed pole andnud soovitud tulemusi, tuleb õpilasele koostada edukamaks edasijõudmiseks individuaalne õppekava (edaspidi IÕK). IÕK koostamisest võtavad osa kõik lapsega tegelevad inimesed: klassijuhataja, aineõpetaja, parandusõppe/koduõppe õpetaja, lapsevanemad. Olenevalt aine- ja vastavalt vajadusele kaasatakse IÕK koostamisse ka logopeed ja/või psühholoog. IÕK koostatakse teatud õppeaines tekkinud raskuste ületamiseks (ibd).

Kui õpilane vajab IÕK-d paljudes õppeainetes, on tõenäoliselt tegemist püsiva õpiraskusega. Sellisel juhul suunatakse õpilane nõustamiskomisjoni, et talle määrataks sobivaim haridustee jätkamise viis (ibd).

Nõustamiskomisjoni suunatakse juhul, kui parandusõpe/ kõneravi ja/või IÕK ei ole andnud soovitud tulemusi või kui lapsevanem on esitanud sellekohase avalduse (Erivajadustega õpilaste märkamise ja abistamise kord. 2008).

Kord poolaastas toimub nõupidamine, millest võtavad osa hariduslike erivajadustega (HEV) õpilastega tegelevatest spetsialistid ja kooli juhtkonna esindaja. Nõupidamisel annavad parandusõppe õpetaja ja muud spetsialistid ülevaate lapse arengust, otsustavad kasutuses olevate meetmete tõhususe üle, teevad ettepanekuid uute meetmete rakendamise kohta ning õpilase suunamiseks eriarstile. Klassijuhataja teavitab tugisüsteemi tõhususest ja eelnimetatud nõupidamise otsusest lapsevanemat. Vajadusel kutsutakse lapsevanem nõupidamisele (ibd).

Eriarstile suunamise soovitus teeb lapsevanemale teatavaks klassijuhataja. Lapsevanema nõudmisel väljastatakse lapsevanemale õpilase pedagoogilis- psühholoogiline iseloomustus, mille koostab klassijuhataja. Vajadusel abistavad teda muud spetsialistid. Iseloomustuses tuuakse välja probleem, mille pärast otsustas tugisüsteemide nõupidamine õpilase eriarstile saata (ibd).

Dokumentide kogumise eest vastutab klassijuhataja. Klassijuhataja hoiab ennast kursis õpilase eriarsti juures käimistega. Lapsevanem teavitab uuringu käigust ja -tulemustest klassijuhatajat või mõnda teist lapsega tegelevat spetsialisti (ibd).

Psühholoogi ametikoht on loodud soodsa mikrokliima tagamiseks koolis, õpilaste, lastevanemate, töökollektiivi psühholoogilliseks teenindamiseks. Psühholoogile on antud õigus kriisiolukorras õpilaste ajutine vabastamine õppetööst (Kuusalu keskkooli psühholoogi ametijuhend 2008).

Psühholoog nõustab klassijuhatajaid õpilase HEV küsimustes ja abistab õpilase individuaalsuse väljaselgitamisel. Vastavalt vajadusele osaleb psühholoog HEV vestlusringides ja nõustab lapsevanemaid kooliküpsuse ja HEV küsimustes (ibd).

Sotsiaalpedagoogi töö eesmärkideks on kokkuvõetult: õpilaste kujundamine isiksusteks, esilekerkivate sotsiaalste probleemide ennetamine ja lahendamine, õpilaste ühiskonda integreerimine. Selleks tegeleb ta lapse lähikeskkonna uurimisega, üksikjuhtumite lahendamise ja võrgustikutööga (Kuusalu Keskkooli sotsiaalpedagoogi ametijuhend 2007).

Abiõpetaja on õpetaja, kes abistab I klassi õpilasi, et õpilane ei jääks klassi elust hetkekski kõrvale. Abiõpetaja töötab HEV õpilasega õpetaja juhendamisel. Abiõpetaja jälgib koos klassijuhatajaga õppeaasta algul õpilasi ja koos selgitatakse välja tähelepanuhäiretega ja muude erivajadustega õpilased. Vajadusel paigutatakse klassis abivajavad lapsed kas rühma või ühte ritta, et mitte segada klassi tööd. Koostöös klassijuhatajaga toimub pidev õpilaste vaatlus, sest aasta jooksul võib klassis toimuda muudatusi abivajajate osas (Kuusalu Keskkooli abiõpetaja ametijuhend. 2008).

Õpilaskodu põhiülesandeks on õpivõimaluste loomine sotsiaalselt vähekindlustatud õpilastele, sealhulgas HEV õpilastele (Erivajadustega õpilaste märkamise ja abistamise kord. 2008).

Andeka lapse erivajadusele pööravad tähelepanu aineõpetajad ja klassijuhataja.

Võimalik teha lisatööd ainetunnis, aineringis, aineolümpiaadidel, võistlustel, konkurssidel (ibid).

3.4. Õppenõukogu

Õppenõukogu liikmed on kõik pedagoogid, esimees on kooli direktor, aseesimehed on direktori asetäitjad õppe- ja kasvatusalal. Õppenõukogu ülesanne on Kuusalu Keskkooli õppe- ja kasvatustegevuse kindlaksmääramine, analüüsimine ja hindamine ning juhtimiseks vajalike otsuste tegemine (Õppenõukogu pädevus 2008).

Õppenõukogu otsustab HEV õpilase viimise parandusõppele ja kinnitab parandusõppes osalevate õpilaste nimekirjad; õpilase nõustamiskomisjoni suunamise ja määrab õpilasele koolipoolse esindaja nõustamiskomisjonis; otsustab õpilasele individuaalse õppekava koostamise algatamise kooli poolt; koduõppe rakendamise ja korralduse; põhikooli

lihtsustatud riikliku õppekava (abiõppe õppekava) alusel õppiva õpilase õppeaja pikendamise kuni ühe õppeaasta võrra, toimetuleku riikliku õppekava alusel õppiva õpilase õppeaja pikendamise kuni kolme õppeaasta võrra (ibid).

Õppenõukogu otsustab õpilase suunamise põhiharidust omandavate kasvatusraskustega õpilaste klassi (Õppenõukogu pädevus 2008).

3.5. Õpilasesindus

Kuusalu Keskkooli õpilasesindus (edaspidi ÕE) on õpilaskonna vabatahtlik esindus, kus osalevad 5 kuni 12 klassi õpilased (Kuusalu Keskkooli õpilasesinduse põhikirj 2007). ÕE põhikirja kinnitab Kuusalu Keskkooli direksioon.

ÕE juhindub oma tegevuses kooli põhimäärusest, kokkulepetest koolijuhtkonna ja ÕE vahel, ÕE põhimäärusest ning Eesti Vabariigi õigusaktidest (ibid).

ÕE koosneb kolmest organist:

1. Õpilasesinduse lihtliikmed, kellest igaüks kuulub ühte komisjoni. Komisjone on kokku 6: õigus-, kultuuri-, muusika-, välissuhtete-, kommunikatsiooni- ja spordikomisjon. Iga komisjon valib endale esimehe.
2. Õpilasesinduse esimees
3. Sekretär (ibid)

ÕE-l on muuhulgas õigus:

- valida oma esindaja, kellel on õigus osaleda direktori nõusolekul selle kooli õppenõukogu koosolekutel, kui arutatakse õpilastega seotud küsimusi;
- kooskõlastatult direksiooniga viia läbi küsitlusi õpilaste seas ja analüüsida nende tulemusi, sellest tulenevalt teha ettepanekuid asjaomastele isikutele;
- esindada kooliõpilaste huve kolmandate isikute ees ja teistes organisatsioonides;
- nõustada kooli juhtkonda, õppenõukogu ja hoolekogu kõigis koolielu puudutavates küsimustes;
- saada direksioonilt oma tööks vajalikku informatsiooni (ibid).

ÕE-1 on muuhulgas kohustus kaitsta objektiivselt õpilaste huve kooli juhtkonna ja õppenõukogu ees (ibd).

3.6. Hoolekogu

Kuusalu Keskkooli hoolekogu on Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse alusel Kuusalu Keskkooli juures alaliselt tegutsev organ, kelle ülesanne on kooli pedagoogide, Kuusalu vallavolikogu, lastevanemate, vilistlaste ja kooli toetavate organisatsioonide ühistegevus kooli õppe- ja kasvatustegevuse jälgimisel ja mõjutamisel ning selleks tegevuseks paremate tingimuste loomisele kaasaaitamine. Hoolekogusse kuuluvad volikogu ja õpilaste esindaja, kaks õpetajat ning viis lastevanemate esindajat, kes on valitud lastevanemate koosolekul. Hoolekogu moodustab vallavalitsus. Muuhulgas jälgib hoolekogu õpilaste tervisekaitset ja turvalisust (Kuusalu Keskkooli hoolekogu põhimäärus. 2006).

3.7. Kuusalu Keskkooli arengukava

Kuusalu Keskkooli arengukava 2005-2010 (2004) on dokument, mis kajastab kooli hetkeseisu aastal 2004 ning soovitud arengusuunda. Arengustrateegia koostamisel on arvestatud Kuusalu valla arengukavaga, Harjumaa koolivõrgu arengukava ning õpilaste, lapsevanemate, õpetajate, direksiooni ja teiste kooli töötajate ning hoolekogu liikmete seisukohti. Strateegia on kavandatud aastani 2010, tegevuskava arengukava osana kolmeks aastaks.

3.8. Kuusalu Keskkooli sisehindamise läbiviimine

Sisehindamist teostab kooli juhtkond, kes võib vajadusel kaasata kooli töötajaid, hoolekogu liikmeid ja eksperte (Kuusalu Keskkooli sisehindamise läbiviimise kord 2006).

Kooli direktor kinnitab käskkirjaga õppeaasta sisehindamise eesmärgid ja kava, lähtudes kooli arengukavast, vajadustest ning Haridus- ja Teadusministri poolt kehtestatud õppeaasta järelevalve prioriteetidest (ibd).

Terviklikku enesehindamist teostatakse vähemalt üks kord kolme õppeaasta jooksul. Enesehindamist üksikküsimustes teostatakse igal õppeaastal. Enesehindamise osadeks on peale kooli õppe- ja kasvatustegevuse ning juhtimise tulemuslikkuse hindamise kriteeriumide ka:

- õpilase enesehindamine läbi arenguveestluse;
- õpetaja enesehindamine läbi arenguveestluste;
- klassijuhataja õppeaasta analüüs;
- ringijuhhi õppeaasta analüüs;
- õppeasutuse kui kollektiivi enesehindamine;
- rahulolu-uuringud (ibd).

Enesehindamisel kasutatakse ka vestlusi juhtkonna liikmete, pedagoogidega, kooli teiste töötajatega, hoolekogu liikmete, lastevanemate, õpilaste ning õppeasutuse pidajaga, vaadeldakse tunde ning üritusi, õpilaste töid. Personalile, õpilastele ja lastevanematele korraldatakse küsitlusi (ibd).

Enesehindamise tulemused vormistatakse enesehindamise aruandena, milles analüüsitakse kooli tugevusi ja parendamist vajavaid asjaolusid igas kooli õppe- ja kasvatustegevuses ning juhtimises (ibd).

Sisekontroll tagab kooli õiguspärase tegevuse ning riiklike ressursside otstarbeka kasutamise, et esinevad vead ei korduks ning kõrvalekalded saaksid koheselt likvideeritud (ibd).

ARUTELU

Eesti on ÜRO lapse õiguste konventsiooniga ühinemisel võtnud endale kohustuse seada eesmärgiks lapsele tema heaoluks vajaliku kaitse tagamise ja võtnud selleks kasutusele seadusandlikud ja organisatsioonilised meetmed. Euroopa Liidu põhiõiguste dokumentide kohaselt tuleb kõikides lastega tehtavates toimingutes seada esikohale lapse huvid.

Eesti Vabariigis on olemas seadusandlik baas, mis tagab lapse õiguste kaitse. Lapse õiguste kaitseks on vastu võetud väga palju õigusakte, mis on aga mitmeti arusaadavad ja tõlgendatavad.

Eestis on koolikohustuslik laps, kes jooksva aasta 1. oktoobriks saab seitsmeaastaseks ning õpilane on koolikohustuslik põhihariduse omandamiseni või 17-aastaseks saamiseni.

Eestis on seadusega tagatud tasuta kohustuslik põhiharidus ning võimalus õppida kodulähedases koolis.

Riik ja kohalik omavalitsus tagavad igäühe võimalused koolikohustuse täitmiseks ettenähtud tingimustel ja korras.

Kaasav hariduspoliitika on toonud vajaduse määratleda tavapärasest erinevat õppekorraldust või lisaõpet vajavad õppurid. Et haridusvõimalused oleksid kõigile tagatud, on vajalik lähtuda võrdsete võimaluste, kättesaadavuse ja ligipääsetavuse põhimõtetest. Sageli on nende põhimõtete realiseerumiseks vaja lisameetmeid (Kukk 2007,19).

Koolil on ülesanne kaasata võimalusel õpilased õppeprotsessi ja kohandada õpikeskkond selliseks, et iga õppija sh erivajadusega saab õppida ja oma võimeid maksimaalselt arendada.

Põhikooli- ja gümnaasiumi õpingute alusdokument on kooli õppekava, mis põhineb riiklikul õppekaval ning mis taotleb õpilaste õpi-, tegevus- ja enesemääratluspädevusi, suutlikkust juhendada õigestest valikutest, väärtustada elu ja inimesi ning tulla toime muutuvast õpi-, elu- ja töökeskkonnas. Kooli juhtkonna, õpetajate ja õpilaste õigused ja

kohustused kehtestatakse vastavates õigusaktides ning haridusasutuste põhikirjas ja muudes kooli dokumentides. Kuusalu Keskkoolis on välja töötatud mitmeid spetsiaalselt erivajadustega õpilastega tegelemiseks mõeldud dokumente, töökordasid, juhendeid ja tegevuskavasid.

Tegevuskava on arengukava osa, mis koostatakse kolmeks aastaks. Kuusalu Keskkooli tegevuskavasid (Arengukava 2005-2010) vaadeldes ja võrreldes on näha, et pidevalt toimub kodukorra reeglite täiendamine, parandamine ja kontroll, samuti on igaaastane:

- töö riskirühmadega;
- narkomaania, suitsemise ja alkoholivastane ennetustöö;
- kutsenõustamise parandamine;
- lastevanemate kasvatusalase teadlikkuse tõstmine loengute ja vestluste abil;
- rahulolu – uuringute läbiviimine lastevanemate hulgas;
- rahulolu – uuringute läbiviimine õpilaste hulgas;

Arengu- ja tegevuskava koostamiseks viiakse Kuusalu Keskkoolis läbi regulaarseid küsitlusi, koostatakse analüüse, et kaardistada tehtut ning saavutada veelgi paremaid tulemusi. Kaardistustel osalevad mitmed huvirühmad nagu õppenõukogu liikmed, õpetajad, lapsevanemad, õpilasomavalitsuse esindajad, hoolekogu liikmed. Arengukava koostamisel arvestatakse Kuusalu Valla Arengukava (2005-2010) suundadega. Et mõista otsuste tegemisi ja tegevuskavade koostamist, peab põhjalikult tutvuma mitmete erinevate koolidokumentidega, neid vaatlema ja võrdlema.

Kuusalu Keskkoolis on olemas iga-aastane statistika erivajadustega õpilaste ja nendega tehtava töö kohta. Tugisüsteemide kaudu toetatud õpilaste osakaal õpilaste koguarvust 2006/2007 oli 21 %; 2007/2008-19 %; 2008/2009 – 18% (Informatsioon direksioonilt 2009). Kuusalu Keskkoolis teostati 2008. aastal temaatiline - riiklik järelvalve „Õpilaste õpijõudluse toetamiseks ja väljalangevuse ennetamiseks rakendatavate meetmete mõjus“ (Temaatilise riikliku järelvalve läbiviimise õiend nr. 2.1-6/ 2008.).

Järelvalve läbiviimiseks kasutati kooli dokumentide ja nende sisuga tutvumist; õpilaste õpitulemuste ja tugisüsteemide analüüsimist, andmete kontrollimist; vestlusi kooli töötajatega (ibd).

Mitterahuldavate veerandi- ja aastahinnetega õpilaste 1.-9. klassi õpilaste õpitulemusi ja nende toetamiseks rakendatud tugimeetmeid analüüsiti 2005/2006. ja 2006/2007. õppeaastate lõikes. Inspektori sõnul näitas statistika, et tugimeetmete rakendamise kohustus on mõjutanud positiivselt edasijõudnud õpilaste arvu dünaamikat I õppeveerandist kuni IV õppeveerandini (ibd).

Aeglasema arengu põhjusteks on õiendis toodud ühel korral kooliküpsuse mittesaavutamist ning kahel juhul arvatavalt ka kooli õppekeelest erinevat kodust keelt. Koolist lahkumise põhjustena on nimetatud teise kooli õppima asumist ning koolist koolikohustusliku ea ületamise tõttu lahkumist (omandamata põhiharidust).

Mitterahuldavate tulemuste põhjustena on välja toodud:

- õpiraskused;
- alates VI klassist halb koolikohustuse täitmine;
- sotsiaalsed probleemid;
- käitumisprobleemid.

Püsivate õpiraskuste põhjusteks on nimetatud:

- õpilaste väga väikesed võimeid;
- kuhjunud sotsiaalsed probleemid;
- III kooliastmes tekkinud nii suuri kooliväliseid huvisid, et need takistavad õppimist

Ennetavate tegevustena on riiklik järelvalve märkinud:

- vestlused vanematega;
- psühholoogilised vestlused;
- koostöö vallaga;
- psühhiaater;
- valla sotsiaalkomisjon;
- vestlus direksioonis;
- lastekaitse.

Eraldi on õiendis kirjas rakendatud tugimeetmed ja nende mõjus. Kõiki tugimeetmeid on dokumendis nimetatud ka ennetavateks meetmeteks. Õpilastele rakendatud meetmed ei ole olnud mõjusad vaid 4 õpilase puhul. Õpitulemused 2006/2007 õa lõpuks on tulemusteta VI

klassi õpilaste hulgas. Enamikule on rakendatud täiendavat õpet (suvisel koolivaheajal) (Temaatilise riikliku järelvalve läbiviimise õiend nr. 2.1-6/2008.).

Eesti Puuetega Inimeste Koda, Eesti Vabariigi Haridus- ja Teadusministeerium ja Eesti Vabariigi Sotsiaalministeerium viisid 2004. – 2005. aastal Eestis läbi uuringu, milles muuhulgas selgitati välja perede arvamus koostöö toimimisest erinevate tugisüsteemide vahel sotsiaal- ja haridusalal (Kukk 2008).

Vastused küsimustele, kas erivajadusega laps võiks käia tavakoolis olid uuringus pooldavad, kuid ühiselt leiti, et selleks ei ole veel tagatud vajalikke tingimusi (Kukk 2007). Avaldati arvamust, et tavakoolide õpetajad ei ole valmis tööks erivajadusega õpilastega, õpilaste arv tavakooli klassis on liiga suur, puuduvad spetsiaalsed õppematerjalid ning üldjuhul ei ole koolikeskkonnad vastavalt kohaldatud. Võtmeküsimuseks peeti ka koostööd õpilaste vahel, kes aitaksid üksteist ning saaksid koosõppimisest vastastikust kasu (mõista kaasinimesi, nende erinevusi, vajadusi, puudeid jne).

Kuusalu Keskkoolis on läbi viidud mitmeid uuringuid erinevate huvigruppide seas. Uurimustulemused näitavad, et lapsevanemad osalevad liiga vähe kooli poolt pakutavatel üritustel või koolitustel. Otsuste vastuvõtmisel on lapsevanemad passiivsed. Ilmselt on selle üks põhjus kiire elutempo. Uuringute tulemused näitavad, et 82% lastevanematest on aga huvitatud koolist ja valmis kooli heaks tegutsema (Informatsioonidireksioonilt 2009).

Kuusalu Keskkoolis tegutsevad aktiivselt õpilaste esindus ehk õpilasomavalitsus, hoolekogu. Samas on selgunud, et õpilastel üldiselt on vähene huvi õpilasesinduse tegevuse vastu (ibd).

Nagu selgub huvigruppide koostatud SWOT analüüsides (SWOT analüüs on laialt levinud analüüsimeetod, mida kasutatakse ettevõtte või organisatsiooni sise- ja välistegurite analüüsiks. SWOT analüüs võib anda põhjaliku ülevaate selle kohta, missugune olukord on firmas/organisatsioonis. Meetodit on võimalik kasutada organisatsiooni strateegia kujundamisel. Selle analüüsi raames määratletakse tegutsemise eesmärk ja selgitatakse välja seda eesmärki soodustavad ja mittesoodustavad sisemised ja välised faktorid. Selle meetodi loojaks peetakse Albert Humphreyd, kes tegi Stanfordini Ülikoolis 1960ndail ja

1970ndail aastail uuringu, kasutades ajakirja Fortune nimekirjast võetud 500 ettevõtte andmeid. SWOT analüüsi nimi on tulnud ingliskeelsete sõnade esitähedest.

S strenghts (tugevused)

W weaknesses (nõrkused)

O opportunities (võimalused)

T threats (ohud)

SWOT analüüsist parema ülevaate saamiseks kasutatakse organisatsiooni sise-ja välistegurite kujutamiseks tabelit (Vadi 1997).)

peavad õpilasmavalitsuse liikmed kooli nõrkusteks distsiplineerimata nooremaid õpilasi, mõnitavaid õpetajaid ning fakti, et mõned õpetajad ei saa õpilastega hakkama, psühholoogi vähest osavõtlikkust, ebausaldusväärset, kooli ja kodu sideme nõrkust (Õpilasesinduse SWOT-analüüs2008).

Kuusalu Keskkooli tugevusteks peavad õpilasmavalitsuse liikmed muuhulgas õpilaskodu ja selle kasvataja olemasolu, sõbralikke inimesi, kooli ja õpilasmavalitsuse arengut, häid õpetajaid, häid saavutusi olümpiaadidel ja spordivõistlustel. Tugevustena on kirja pandud muuhulgas veel:

- õpilaste tunnustamine;
- tasuta huvitegevus;
- palju õppevahendeid;
- juhtkond;
- hea meditsiiniõde (ibid).

Nimetatud tugevusi saab vaadelda kui võimalusi edasi arenemiseks. Näiteks õpilaste tunnustamise juures võiks olla võimalus tunnustada ka neid õpilasi, kellel on olnud kehvad õpitulemused, kuid kes on kas tugisüsteemide, õpetajate või iseenda tubliduse tõttu oma tulemusi parandanud. Selline eduelamus aitaks kaasa, et õpilane püüaks veelgi paremini õppida ja hakkaks pingutama. Huvitegevuse juures võiks uurida, kui palju võtab ringide tööst osa erivajadustega õpilasi ning millised on nende õpilaste toetamised võimalused läbi huvitegevuse. Õppevahendite osas näevad ÕE liikmed arenguruumi, kuna erivajadusega õpilastele ei ole teadaolevalt kuigi palju erivahendeid (näiteks pimedale õpilasele jne). Kuna nimetatakse tugevusena meditsiiniõe rolli, siis tekivad küsimused: kas meditsiiniõde saaks kuuluda tugisüsteemi töötajate hulka ning kuidas teeb tugisüsteemi koostööd

meditsiiniõega? Küsimus tekib ka õpilasmavalitsuse võimaluste kohta erivajadustega õpilastega tegelemiseks. Kuidas leida parimad võimalused ja vahendid abivajavate kaasõpilaste märkamiseks ja toetamiseks? Kas see võiks olla ka õpilasmavalitsuse üks võimalik tegevussuund? Põhikirja järgi on see võimalus olemas.

2007. aastal koostasid ka õpetajad omapoolse SWOT analüüsi, milles on tugevustena nimetanud direktorit, tugevaid traditsioone, head mikrokliimat, tugiõpet, õpilaskodu, logopeedi, psühholoogi olemasolu, kvalifikatsioonile vastava ja areneva kaadrit, koolitusi ja ühisüritused. Nõrkustena toodi välja kõigile ühtsete nõudmiste puudumist. On arusaamatu, mida selle all mõeldi. Nõrkuseks peeti tol hetkel abiõpetaja ja sotsiaalpedagoogi puudust, mis tänaseks on lahendatud. Sarnaselt ÕE-le tunti vajadust turvamehe järele (Kuusalu keskkooli õpetajate SWOT analüüs 2007).

Tugevustena nimetati veel ainekomisjonide tööd, häid kohti olümpiaadidel, võistlustel, konkurssidel, häid lapsi. Nimetati, et koolil on head rahalised võimalused, tegeletakse õppevahendite ja sisustuse tellimisega; toimib koostöö vallaga, korraldatud on õpilaste ja õpetajate tunnustamine (ibid).

Nõrkustena on õpetajad muuhulgas nimetanud valikainete vähesust, ruumipuudust, sh privaatsel vestlusruumi puudumist, passiivseid lapsevanemaid, hoolekogu tööd (ibid).

Hoolekogu tegevus on tänaseks päevaks hoogustunud, sest hoolekogu protokollidest on võimalik lugeda kooli tugisüsteemide toetamist-tegelemist erivajadustega õpilastega.

Võimalustena näevad õpetajad õpilaskodu, ilmselt selle arendamist. Samas kui nad ohuna näevad õpitud abituse kasvamist õpilaskodus. Mis aitaks seda vähendada või ära hoida? Sotsiaal- või eripedagoogi pedagoogi tööle võtmine õpilaskodusse?

Kuusalu Keskkooli Hoolekogu pidas 2008. aastal Kuusalu Keskkooli tugevusteks muuhulgas direktiooni tööd ja autoriteeti; toimivat tugisüsteemi ja õpilaskodu; paranenud koolikohustuse täitmist, häid traditsioone, õpilaste aktiivset osalemist väljaspool kooli ning tunnustussüsteemi (Kuusalu Keskkooli Hoolekogu SWOT-analüüs 2008).

2007. aasta hoolekogu SWOT analüüsis on erivajadustega õpilaste õpetamist ja õpilaskodu tajutud nõrkuse ning isegi ohuna. Nõrkustena nägid hoolekogu liikmed muuhulgas ruumide puudust, eakaid õpetajaid, õpetajate puudust, laste õpihuvi puudust, distsipliini, valmisolekut HEV õpilaste õpetamiseks, lastevanemate nõustamist (Kuusalu Keskkooli Hoolekogu SWOT-analüüs 2007).

Võimalustena tajuti huvitavate inimeste kooli kutsumist, koostööd valla teiste haridus- ja kultuuriasutustega, vallavalitsuse toetavat suhtumist, noore õpetaja toetust (ibd).

Ohtudena tajuti muuhulgas vähenevat õpilaste arvu, vanemate huvipuudust kooli tegevuse kohta, kuritegevust, narkomaaniat, suitsetamist, alkoholismi, riigi ja omavalitsuse üldist hariduspoliitikat ja –süsteemi (ibd). 2008. aastal õpilaskodu ohuna enam ei tajutud.

KOKKUVÕTE

Igal inimesel on õigus haridusele.

Eesti riigi hariduspoliitika kujunemine toimub koostöös paljude riikidega, arvestab kogu maailmas omaks võetud hariduspoliitilisi seisukohti ning on seotud sotsiaalpoliitikaga. Ühiskonna tähtsaim ressurss on inimressurss, mille areng on tuleviku kujundamisel väga oluline. Põhiline osa selles on haridussüsteemil (Kukk, K 2007, lk.19).

Hariduslike erivajadustega lapsi tuleb toetada ja õpetada ning kaasata neid kõigisse võimalikesse tegevustesse.

Erivajadustega õpilastega tehtavat tööd reguleerivad mitte ainult seadused, määrused, paljud erinevad dokumendid vaid inimesed, spetsialistid. Väga palju oleneb kooli juhtkonnast, kes arvestab ettepanekute ja märkustega, kes on uuendusmeelsed ja samas ustavad kord alustatud tegevustele. **Kuusalu Keskkoolis võiks ehk lisaks tehtule uurida põhjalikult erivajadustega õpilaste ja nende vanemate arvamusi tugistruktuuride ja muude toetatud tegevuste kohta, koostada ka õpilaskodu juhatajale ametijuhend, võtta õpilaskodusse tööle sotsiaalpedagoog ning eripedagoog kõikide erivajadustega lastega tehtava töö koordineerimiseks.** Praegu on koordineerimine õppealajuhataja ülesanne (Kuusalu Keskkooli õppealajuhataja ametijuhend. 2007), kellel on niigi väga suur töökoormus. See oleneb aga juba kohaliku omavalituse võimalustest ning koostööst. Nagu töid SWOT analüüsid välja erinevad huvigrupid - privaatne ruum individuaalseteks vestlusteks peaks aga kindlasti olema.

Kuidas saavutada kaasav haridus? Kuidas saavutada kaasav kool? Kas selleks on mingi eriline meetod või mudel?

Kui kaasata dokumentide koostamisse ning tegevustesse erinevaid huvigruppe ja esindusi, läbi viia uuringuid ja küsitlusi, mis toovad välja ka kitsaskohad, puudused ning võimalikud arengusuunad nagu tehakse seda Kuusalu Keskkoolis, on võimalik jõuda heade tulemusteni.

Ühiskonnas on aga millegipärast tekkinud vajadus oluliselt täpsustada ja täiendada üldhariduskooli seadusandlust.

Täpsustada on vaja mitmeid sätteid ning sätestada tingimused haridusliku erivajadusega õpilaste paremateks haridusvõimalusteks, kooli vaimse ja füüsilise keskkonna turvalisuse tagamiseks, määratleda õppekavade aluspõhimõtted (Ladva 2009).

Otstarbekaks peetakse kohendada kogu seaduse tekti ja valmistada ette uus põhikooli- ja gümnaasiumiseadus, kus koolikohustuse mõistet täpsustatakse, koolikohustust pikendatakse, täpsustatakse erinevate osapoolte-õpilane, lapsevanem, kool, kohalik omavalitus kohustusi ja vastutust. Kohaliku omavalitsuse ülesanne muuhulgas saab olema lastevanematele koolituste korraldamine. Täpsustatakse hariduslike erivajadustega õpilaste õppekorraldust ja antakse hariduslike erivajadustega õpilase definitsioon (ibid).

Nagu kirjutab oma artiklis Tiina Kivirand (2007) - HTM alus- ja põhihariduse talituse juhataja, tagavad hariduse kvaliteedi pädevad õpetajad, võimetekohane õppekava, tänapäevane õpikeskkond, asjatundlik juhtimine ja asjakohane kvaliteedihindamise süsteem. Et tagada kõigile õpilastele võimetekohane õpe, on oluline nende individuaalse arengu jälgimine, võimalike erivajaduste märkamine ja tugiteenuste kohene rakendamine.

Kuusalu Keskkoolis on juba aastaid üles ehitatud erivajadustega õpilaste toetamise süsteemi, mis tänaseks päevaks töötab hästi. Kahju oleks, kui see haridusreformi tagajärjel ära lammutatakse. Vanasõnagi ütleb õpetuseks: „Ära vanasse kaevu enne sülitada, kui uus valmis ei ole“...

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Kuusalu Keskkooli õppealajuhataja ametijuhend. Kinnitatud 5.11.2007 kk 1-3/ 14
2. Kuusalu Keskkooli psühholoogi ametijuhend. Kinnitatud 30.09.2008 kk 1-3/
3. Kuusalu Keskkooli logopeedi ametijuhend. Kinnitatud 30.09.2008 kk 1-3/13
4. Kuusalu Keskkooli abiõpetaja ametijuhend. Kinnitatud 30.09.2008 kk 1-3/13
5. Kuusalu Keskkooli sotsiaalpedagoogi ametijuhend. 1.10.2007 kk 1-3/9
6. Kooli põhimäärus. Kinnitatud 28.03.2001. Kuusalu vallavolikogu määrus nr 9
<http://www.kuusalu.edu.ee/dokumendid/pohimaarus>
7. Kuusalu Keskkooli õppekava. Kinnitatud 27.02.2002
<http://www.kuusalu.edu.ee/dokumendid/oppekava>
8. Tegevuskava 2008-2010. Kinnitatud 29.11.2007 Kuusalu Vallavolikogu otsus nr 77
<http://www.kuusalu.edu.ee/dokumendid/tegevuskava>
9. Õppenõukogu pädevus. Kinnitatud 28.10.2008. kk 1-3/19
<http://www.kuusalu.edu.ee/dokumendid/oppnoukogu> (03.05.09)
10. Sisehindamise kord. Kinnitatud 20.10.2006. kk 1-3/ 15-a
<http://www.kuusalu.edu.ee/dokumendid/sisehindamine>
11. Klassijuhataja tegevusjuhend. Kinnitatud 30.09.2008 kk 1-3/ 13
<http://www.kuusalu.10edu.ee/dokumendid/juhendid/klassijuhataja-tegevusjuhend>
12. Õpetaja ametijuhend. Kinnitatud 5.11.2007. kk 1-3/ 14
<http://www.kuusalu.edu.ee/dokumendid/juhendid/opetaja-ametijuhend>
13. Arengukava 2005-2010. <http://www.kuusalu.edu.ee/dokumendid/arengukava>
Kuusalu valla arengukava. Kuusalu Vallavolikogu määrus. 30. mai 2007. nr 7.
http://www.kuusalu.ee/veeb/file_storage/2318/203140
14. Erivajadusetega õpilaste märkamise ja abistamise kord. 30. juuni 2008
15. Informatsioon direktsioonilt 2009.
16. Eesti Vabariigi haridusseadus (RT 1992, 12, 192)
<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=13000135>
17. Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus (RT I 1993, 63, 892)
<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=13156921>
18. Põhikooli ja gümnaasiumi riiklik õppekava (RT I 2002, 20, 116),
<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?replstring=33&dyn=13156921&id=1008388>

19. Eesti Vabariigi lastekaitse seadus (RT 1992, 28, 370
<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=13147577>)
20. Eesti Vabariigi põhiseadus (RT 1992, 26, 349)
<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=12846827>)
21. Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse, erakooliseaduse, kutseõppeasutuse seaduse ning koolieelse lasteasutuse seaduse muutmise (RT I 2006, 32, 246).
<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=1044480>)
22. Kuusalu Keskkooli hoolekogu põhimäärus 2006.
21. Kuusalu Keskkooli Õpilasesinduse põhikiri.
http://www.kuusalu.edu.ee/images/stories/docs/Õpilasesinduse_põhikiri_2007.doc)
22. Õpilasesinduse, hoolekogu ja õpetajate SWOT-analüüsid 2007-2008.
23. Põhimõisted. (2008). Kukk, K. Haridusliku erivajadusega õppurite haridus.
<http://www.hm.ee/index.php?049580>)
24. Puuetega inimestele võrdsete võimaluste loomise standardreeglid. EV invapoliitika üldkontseptsioon. (1995). Eesti Puuetega Inimeste Koda. Tallinn.
25. ÜRO Inimõiguste ülddeklaratsioon (1948-2008).
<http://www.un.org/events/humanrights/udhr60/>; <http://www.eihr.ee/Est/DekIEST.html>.
26. Euroopa Inimõiguste Konventsioon. (1950).
http://www.eesti.ee/est/teemad/inimoigused/inimoiguste_kaitse/inimoiguste_kaitse_alused/?style=txt
27. Euroopa Liidu Põhiõiguste Harta (2007/C 303/01). <http://eur-lex.europa.eu/et/treaties/dat/32007X1214/htm/C2007303ET.01000101.htm>
28. ÜRO Lapse õiguste konventsioon. (1989).
RTII, 09.05.1996, 16, 56; http://www.elf.ee/lapse_oiguste_
29. Põhikooli ja gümnaasiumi riiklik õppekava (RT I 2002, 20, 116).
30. Riikliku järevalve õiend nr 2.1-6/ 03.-07.03.2008. Kuusalu/Harju Maavalitsus.
31. Kukk, K. (2007). Erivajadustega õpilane ja kaasav haridus. Erivajadustega lapse ja noore toetamise võimalusi hariduse omandamisel. Riiklik Eksami- ja kvalifikatsioonikeskus. Argo. Tallinn.
32. Kivirand, T (2007) Õpilase individuaalse arengu jälgimine ja toetamine koolis. Erivajadusega lapse ja noore toetamise võimalusi hariduse omandamisel. Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus. Argo. Tallinn
33. Flinn, M., Flinn, P. (2000). Õpiraskustega lapsed. Koolibri. Tallinn.

34. Ladva, A. (2009) Valitsus kiitis heaks uue põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse eelnõu. <http://www.hm.ee/index.php?0510324>
35. Mägi, E. (2001). Algõpetuse aktuaalseid probleeme X. Teadustööde kogumik TPÜ kirjastus. Tallinn 2001.
36. Vadi, M. (1997). Organisatsioonikäitumine. Tartu Ülikooli kirjastus.
37. Perekonnaseadus (RT I 1994,75, 1326; RT I 2006, 14, 111)
38. Koolieelse lasteasutuse seadus (RT I 1999, 27, 387; RT I 2008, 13, 86; 18, 125)
39. Kutseõppeasutuse seadus (RT I 1998, 64/65, 1007; RT I 2008, 1, 2; 34, 208)
40. Huvikooli seadus (RT I 2007, 4, 19; RT I 2008, 18, 124)
41. Alaealise mõjutusvahendite seadus (RT I 1998, 17, 264; RT I 2006, 55, 4)